

SustainaWeekly

Gaat het MKB de overgang naar netto nul belemmeren?

- ▶ **Economie:** De EU-vereisten voor informatieverschaffing over het klimaat zullen voor de meeste MKB-bedrijven niet gelden. Uit onderzoeken blijkt dat het MKB achterloopt op grotere bedrijven wat betreft de ontwikkeling van koolstofarme strategieën, terwijl het MKB verantwoordelijk is voor meer dan 60% van de emissies. Hoewel het MKB niet onder de verordening vallen, betekent hun belang voor banken en bedrijven dat deze grotere instellingen een sleutelrol moeten spelen in de overgang van MKB-bedrijven.
- ▶ **Beleid & Sectoren:** Het onderwerp 'klimaat' heeft in de Miljoenennota 2024 volop aandacht gekregen van het demissionaire kabinet. Alle klimaatsectoren zullen profiteren van meer ondersteunend klimaatbeleid en verdere opschaling van publieke en private duurzame investeringen. De klimaatmaatregelen van het demissionaire kabinet om de uitstoot van broeikasgassen volgend jaar te verminderen zijn in de meeste gevallen aanvullingen op bestaande klimaatmaatregelen en geen grote nieuwe initiatieven.
- ▶ **ESG in figuren:** In een vaste rubriek van ons weekblad presenteren we een aantal grafieken over enkele van de belangrijkste indicatoren voor ESG-financiering en de energietransitie.

De EU-richtlijn *Corporate and Sustainable Reporting Directive* (CSRD) verplicht bedrijven om regelmatig informatie openbaar te maken over hun maatschappelijke en milieu-impact en de duurzaamheidsrisico's waaraan ze zijn blootgesteld. MKB-bedrijven vallen hier grotendeels buiten. In ons eerste artikel van deze SustainaWeekly beoordelen we of de vrijstelling van het MKB van klimaatregelgeving meer in het algemeen de overgang naar netto nul zal belemmeren. In het tweede artikel notitie geven we een analyse van het klimaatbeleid in de Miljoenennota 2024 en de invloed daarvan op sectoren van het demissionaire kabinet.

Veel leesplezier en, zoals altijd, laat het ons weten als u feedback heeft!

Nick Kounis, Head Financial Markets and Sustainability Research | nick.kounis@nl.abnamro.com

Gaat het MKB de overgang naar netto nul uitstoot belemmeren?

Nick Kounis – Head Financial Markets & Sustainability Research | nick.kounis@nl.abnamro.com

- ▶ **De EU voert eisen in voor de openbaarmaking van informatie over het klimaat voor bedrijven, met het idee dat extra transparantie vooruitgang zal stimuleren**
- ▶ **In de huidige vorm gelden de eisen niet voor de meeste MKB-bedrijven, terwijl de Duitse regering erop lijkt aan te sturen dat de wetgeving zelfs een deel van de grote bedrijven uitsluit**
- ▶ **Onderzoeken wijzen uit dat MKB-bedrijven achterlopen op grotere bedrijven als het gaat om de ontwikkeling van koolstofarme strategieën...**
- ▶ **...terwijl MKB-bedrijven verantwoordelijk zijn voor meer dan 60% van de uitstoot, zijn ze van vitaal belang voor een succesvolle transitie**
- ▶ **Hoewel MKB-bedrijven niet onder de verordening vallen, betekent hun belang voor banken en bedrijven die er wel onder vallen, dat deze grotere instellingen daadwerkelijk een sleutelrol moeten spelen bij de overgang van het mkb naar een koolstofarme economie**

De *Corporate and Sustainable Reporting Directive* (CSRD) van de EU verplicht bedrijven om regelmatig informatie openbaar te maken over hun maatschappelijke en milieu-impact en de duurzaamheidsrisico's waaraan ze zijn blootgesteld. Dit maakt deel uit van een reeks maatregelen om een tijdige overgang naar netto nul uitstoot te stimuleren, met het idee dat meer transparantie de eerste stap is om vooruitgang te stimuleren. De regels zullen vanaf volgend jaar van toepassing zijn op bedrijven met meer dan 500 werknemers (met verslagen die het jaar daarna moeten worden ingediend) en zullen vanaf 2025 worden uitgebreid naar alle grote bedrijven (meer dan 250 werknemers, hoewel er ook enkele aanvullende financiële maatstaven worden gebruikt om deze categorie te definiëren). Dit betekent dat het MKB grotendeels niet onder de richtlijn zullen vallen (behalve bedrijven die vanaf 2026 op de lijst staan, hoewel ze tot 2028 kunnen kiezen om niet mee te doen).

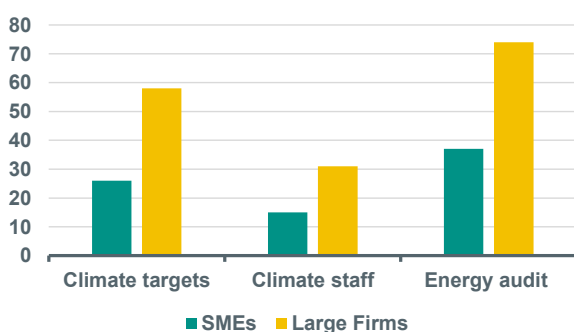
Vorige week kwam de CSRD in het nieuws toen de *Financial Times* meldde dat Duitsland nog meer bedrijven wil vrijstellen van de verordening door de drempel voor bedrijven die onder de verordening vallen te verhogen van 250 naar 500 werknemers ([zie hier](#)). Kleinere bedrijven worden doorgaans uitgesloten van alle soorten regelgeving vanwege de kosten en bureaucratische rompslomp, dus het is natuurlijk een terechte discussie. Het roept echter wel de vraag op hoe het zit met de vrijstelling van het MKB van klimaatregelgeving in het algemeen en de impact die dit kan hebben op de overgang naar Net Zero. We onderzoeken dit onderwerp in deze notitie.

MKB blijft achter als het gaat om klimaatambities

Er zijn aanwijzingen dat MKB-bedrijven achterblijven bij het uitrollen van hun klimaat- en decarbonisatiestrategieën in vergelijking met grotere bedrijven. De investeringsenquête van de EIB ([zie hier](#)), waarin diep werd ingegaan op Europese bedrijven en klimaatverandering, wijst op deze discrepantie bij een aantal indicatoren. Zo had een aanzienlijk kleiner deel van de MKB-bedrijven klimaatdoelen gesteld, speciaal klimaatpersoneel ingezet, een energieaudit uitgevoerd en/of geïnvesteerd/gepland om te investeren in klimaatverandering of energie-efficiëntie (zie onderstaande grafieken).

Indicatoren voor klimaatbeheer

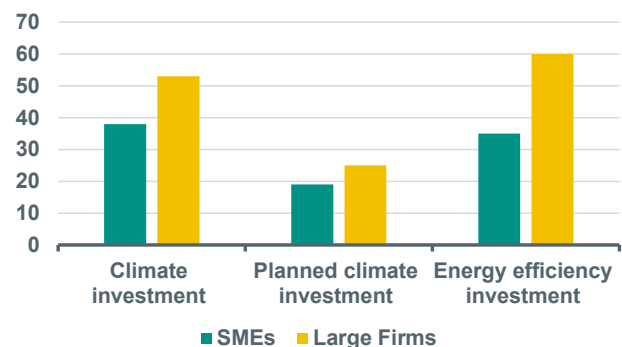
% bedrijven

Bron: EIB, ABN AMRO Economisch Bureau

Indicatoren voor klimaatinvesteringen

% bedrijven

Bron: EIB, ABN AMRO Economisch Bureau

Is het erg als kleine en middelgrote ondernemingen niet veel doen om koolstofarm te worden gezien hun kleine omvang? Het antwoord is, zoals we in de volgende paragraaf zullen laten zien, een volmondig ja. Ze mogen dan klein zijn, maar het zijn er veel.

Het MKB is van vitaal belang voor de overgang

Er wordt vaak gezegd dat kleine bedrijven de ruggengraat van de economie vormen. Het is een vaak gehoord cliché. Maar de statistieken bevestigen die ruggengraat. Ze zijn van cruciaal belang op basis van een hele reeks economische indicatoren, en daaruit volgt logischerwijs ook dat ze verantwoordelijk zijn voor aanzienlijke emissies. Zoals te zien is in de grafiek linksonder, domineert het MKB grote bedrijven in termen van werkgelegenheidsaandeel en zijn ze ongeveer gelijk in termen van toegevoegde waarde. Hoe dit zich precies vertaalt in emissies, vereist het maken van schattingen, aangezien emissiegegevens meestal worden geschat op land- en sectorniveau. Dergelijke schattingen zijn gemaakt door de Europese Commissie ([zie document hier](#)). Het onderzoek stelt vast dat het gemiddelde MKB-bedrijf slechts 67 ton CO2 en 75 ton broeikasgassen uitstoot, vergeleken met een uitstoot van respectievelijk 20.027 en 22.345 voor de gemiddelde grote onderneming. Door hun grote aantal is het collectieve aandeel van MKB-bedrijven in de totale uitstoot van ondernemingen echter hoog: 63,3% van alle CO2- en broeikasgasemissies van ondernemingen.

Belangrijke statistieken voor het MKB

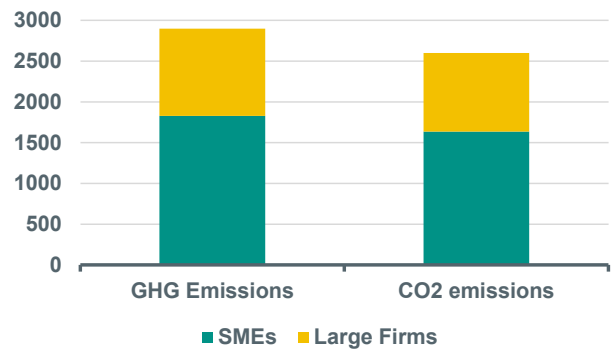
MKB aandeel in totaal, %

Bron: Europese Commissie, Eurostat

Totale uitstoot van ondernemingen

miljoen ton

Bron: Europese Commissie

Banken en grote bedrijven spelen sleutelrol in overgang MKB

Dus MKB-bedrijven zijn verantwoordelijk voor veel emissies, terwijl ze tegelijkertijd zijn uitgesloten van bepaalde belangrijke klimaatregelgeving, betekent dat dan dat ze de overgang naar netto nul uitstoot zullen belemmeren? Niet noodzakelijkerwijs, want er zal zeer waarschijnlijk een stimulans zijn voor MKB-bedrijven om stappen te ondernemen, aangezien banken en grote bedrijven onderworpen zijn aan openbaarmakingsvereisten, evenals aan andere klimaatregelgeving en druk van hun stakeholders. De reden hiervoor is dat de koolstofvoetafdruk van MKB-bedrijven in wezen deel uitmaakt van de koolstofvoetafdruk van banken en grote bedrijven. Bankleningen aan het MKB maken een aanzienlijk deel uit van de totale uitstaande zakelijke leningen (zie grafiek links), terwijl het MKB een belangrijke rol speelt in waardeketens in verschillende sectoren (zie grafiek rechts).

MKB-leningen belangrijk in bankportefeuilles

MKB-leningen als aandeel van totale uitstaande zakelijke leningen, %

Bron: OECD

MKB belangrijk in waardeketens sector

aandeel MKB in waardeketen, %

Bron: Europese Commissie

Scope 3-emissies vormen voor zowel banken als de meeste grote bedrijven het grootste deel van hun koolstofvoetafdruk, dus kunnen ze niet rapporteren over de klimaatdoelstellingen zonder de koolstofvoetafdruk van MKB-bedrijven te kennen en kunnen ze niet koolstofarm maken als hun MKB-klanten/partners dat niet doen.

Stappen om het MKB te helpen bij de overgang

Hoewel MKB-bedrijven vanwege de kosten en administratieve lasten zijn uitgesloten van de regelgeving voor klimaatinformatie, omdat ze hoe dan ook deze kant op moeten, lost dit niet echt de belemmeringen op waarmee ze worden geconfronteerd bij het maken van de overgang. Sterker nog, het voorstel van Duitsland om nog meer bedrijven uit te sluiten zou geen stap vooruit zijn. Een constructievere aanpak is om de obstakels uit de weg te ruimen waarmee bedrijven te maken krijgen als ze willen decarboniseren.

MKB-bedrijven beschikken vaak niet over de hulpmiddelen en financiële middelen die nodig zijn om hun koolstofvoetafdruk te verkleinen. De *SME Climate Hub* - een wereldwijd initiatief zonder winst oogmerk dat tot doel heeft MKB-bedrijven in staat te stellen klimaatactie te ondernemen - heeft een enquête gehouden onder MKB-bedrijven om inzicht te krijgen in de belemmeringen waarmee kleine bedrijven te maken hebben en wat ze nodig hebben om succesvol te zijn ([zie hier](#)). De belangrijkste redenen die MKB-bedrijven ervan weerhielden om actie te ondernemen waren vaardigheden en kennis (58%), gebrek aan geld (55%) en gebrek aan tijd (44%). Om meer actie te ondernemen, gaven bedrijven aan dat ze hulpmiddelen nodig hebben voor het meten en monitoren van emissies (61%), financiële ondersteuning (60%) en een netwerk van collega-bedrijven om mee te praten en van te leren (54%).

Banken en grotere bedrijven kunnen het MKB op deze gebieden ondersteunen en doen dat ook al, net als overheden. De *SME Climate Hub* - en andere organisaties - bieden educatieve, meet- en rapportagetools. Gezien de resultaten van dit en andere onderzoeken lijkt het echter nodig dat de verschillende actoren verder gaan. Het duurzaamheidsadviesbureau BSR beveelt bijvoorbeeld aan ([zie hier](#)) om een onafhankelijk geleide gegevensopslagplaats voor Scope 1-, 2- en 3-emissies te creëren die gezamenlijk toegankelijk is voor banken, bedrijven en het MKB, om dubbel werk op het gebied van rapportage te voorkomen en het MKB in staat te stellen zich te richten op klimaatactie en andere kennisoplossingen.

Demissionaire kabinet laat klimaat en sectoren niet in de kou staan

Casper Burgering – Senior Economist Sustainability | casper.burgering@nl.abnamro.com

- ▶ **Het klimaat krijgt voldoende aandacht van het demissionaire kabinet in de Miljoenennota 2024**
- ▶ **Alle klimaatsectoren zijn gebaat bij onder andere meer stimulerend klimaatbeleid en een verdere opschaling van de publieke en private duurzame investeringen**
- ▶ **De klimaatmaatregelen van het demissionaire kabinet om de emissies van BKG te verminderen voor komend jaar zijn aanvullingen op bestaande maatregelen**
- ▶ **Voor vernieuwende klimaatinitiatieven moeten we wachten op een nieuw kabinet**

De Miljoenennota 2024 bracht een reeks aanvullingen op bestaande klimaatmaatregelen. Ondanks de demissionaire status van het kabinet Rutte IV bleef deze editie van de Miljoenennota alles behalve klimaatbeleidsarm en kon er toch nog wat klimaatperspectief worden geboden aan ondernemend Nederland voor komend jaar. De initiatieven in de Miljoenennota 2024 sluiten deels aan bij de oproep van bedrijven, instellingen en instanties voor een versnelde en structurele verduurzaming. Voor de maatregelen met grotere impact en nieuwe klimaatinitiatieven moeten we echter wachten op de verkiezingen in november en geduld hebben met de klimaatplannen van een nieuw kabinet. Desondanks kan er komend jaar nog emissiereductiewinst worden geboekt in de grote klimaatsectoren, zoals industrie, elektriciteitssector, gebouwde omgeving, mobiliteit en landbouw. In deze analyse kijken we naar de huidige trend in de emissiereductie en de impact van de klimaatplannen uit de Miljoenennota 2024 op de emissies van klimaatsectoren.

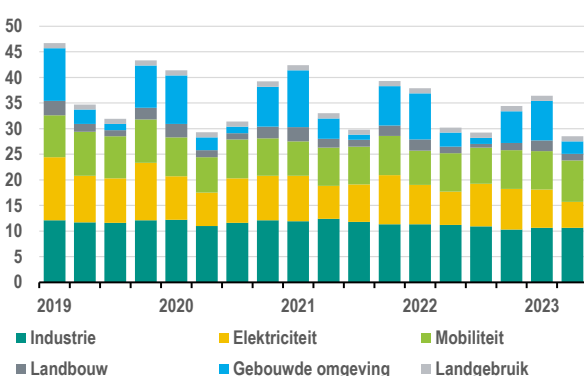
Emissies in klimaatsectoren

De grootste aandacht in de Miljoenennota 2024 ging uit naar de koopkrachtontwikkeling en de armoedebestrijding. Voor de armoedebestrijding trekt het demissionaire kabinet komend jaar EUR 2 miljard uit. Ook het klimaat kreeg genoeg aandacht in de Miljoenennota. Ondanks dat belangrijke onderdelen van het klimaatbeleid controversieel zijn verklaard, gaf het demissionaire genoeg klimaatduidelijkheid voor het komende jaar. Voor het nieuwe klimaatbeleid op de grotere thema's – denk bijvoorbeeld aan de Energiewet of aan de invoering van het rekeningrijden – leveren in potentie veel CO₂-winst op, maar alleen een nieuwe coalitie beslist over de uiteindelijke invoering en de exacte uitwerking ervan. Dit laat nog even op zich wachten. De kans bestaat dat er accentverschillen komen in het specifieke milieubeleid voor bijvoorbeeld de landbouw, de mobiliteitssector of de industrie.

Klimaatneutraliteit in 2050 blijft echter de ambitie, ook voor een nieuw kabinet. Om dit doel te bereiken, is echter nog veel klimaatactie nodig in diverse sectoren van de Nederlandse economie. Elk onderdeel van de Nederlandse economie zal aan het klimaatdoel moeten bijdragen. Volgens de eerste voorlopige emissiecijfers van CBS en RIVM/Emissieregistratie (op basis van voorschriften van het Intergouvernementele Werkgroep inzake Klimaatverandering van de VN, IPCC) is de uitstoot van BKG in Nederland van alle klimaatsectoren samen met 6% afgenomen in het tweede kwartaal van 2023 ten opzichte van dezelfde periode in 2022. Het is een voortzetting van de emissiereductie van 4% in het eerste kwartaal van 2023 op jaarbasis.

BKG emissies klimaatsectoren per kwartaal

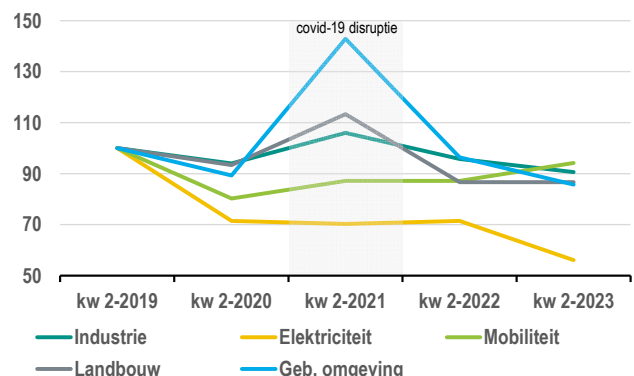
miljard kg CO₂-equivalent

Bron: CBS, IPCC, ABN AMRO Economisch Bureau

Kwartaal 2 BKG emissies naar klimaatsector

index (kwartaal 2-2019=100)

Bron: CBS, IPCC, ABN AMRO Economisch Bureau

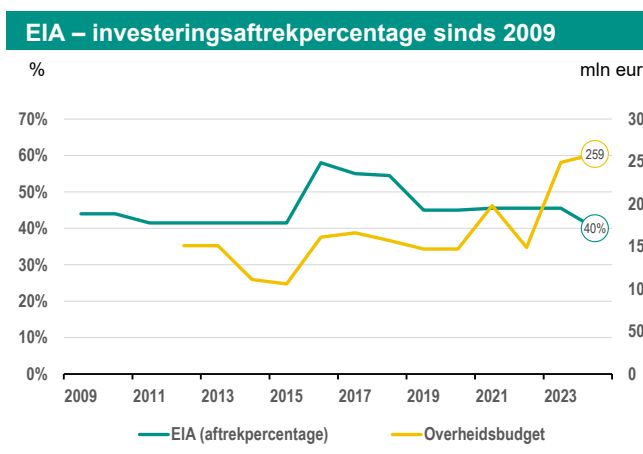
Minder aardgasverbruik door de hoge gasprijzen na de coronapandemie hebben met name bijgedragen aan de afname van de uitstoot van BKG. Vooral in de landbouw (glastuinbouw), industrie (bij het maken van voedingsmiddelen, papier, metaal, bouwmaterialen, chemische en ook aardolieproducten) en bij huishoudens (gebouwde omgeving) heeft een rationalisatie plaatsgevonden in het gasverbruik. De meeste klimaatsectoren laten op jaarbasis een daling in het tweede kwartaal van 2023 zien. De scherpste reductie vond plaats in de elektriciteitssector (-22%), de gebouwde omgeving (-11%) en de industrie (-5%). Volgens het CBS heeft de elektriciteitssector 42% minder elektriciteit geproduceerd uit kolen en 2% minder uit aardgas. In de landbouwsector zijn de emissies op jaarbasis stabiel gebleven in het tweede kwartaal van 2023, terwijl de mobiliteitssector de enige sector is die een toename in de BKG-emissies noteert in het tweede kwartaal van 2023, van maar liefst 8% op jaarbasis. Dit kwam met name door een toename van het benzineverbruik. Het wegvervoer is de grootste vervuiler in de mobiliteitssector. Het is verantwoordelijk voor ongeveer 95% van de totale emissies van de mobiliteitssector. Versnelling van elektrificatie in de mobiliteitssector kent nog obstakels, niet alleen in het personenvervoer, maar ook voor bedrijfsvoertuigen. De betaalbaarheid, de actieradius (met name voor vrachtovervoer), de tankinfrastructuur en de laadinfrastructuur vormen de grootste uitdagingen. Daarmee blijft de mobiliteitssector de meest hardnekkige sector om te decarboniseren. Om de decarbonisatie in deze en ook andere sectoren meer tempo te geven, is gericht en stimulerend klimaatbeleid vaak de drijvende kracht.

Investerings in duurzaam

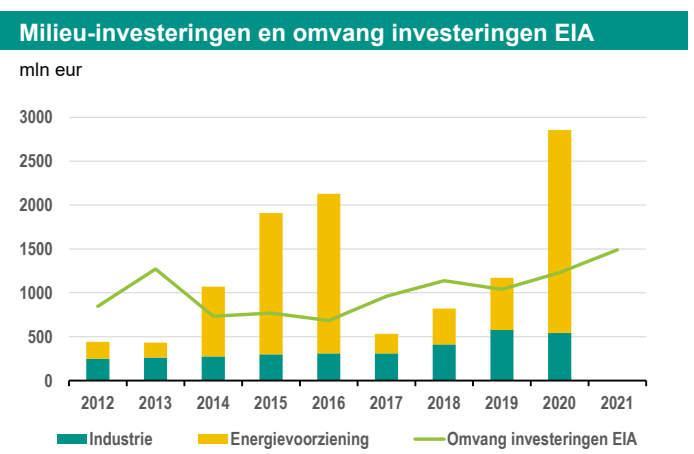
Het klimaat krijgt voldoende aandacht van het demissionaire kabinet in de Miljoenennota 2024. Het klimaatbeleid van het huidige kabinet gaat nog steeds uit van een reductie van de emissies met 60% in 2030 ten opzichte van het niveau van de emissies van 1990. Dit ambitieniveau ligt 5%-punt boven het 55% emissiereductiedoel het uitgangspunt van de *EU Green Deal*. Zo dekt het kabinet zich in tegen eventuele tegenvallers in het 2030-reductiedoel.

Het goede nieuws is dat binnen veel van de economische sectoren van de Nederlandse economie de transitie naar een koolstofarme of -vrije manier van werken inmiddels in volle gang is. Sommige sectoren blijven echter nog achter en daar moeten nog veel BKG-emissies worden verminderd. Deze sectoren zijn gebaat bij onder andere meer stimulerend klimaatbeleid en een verdere opschaling van de publieke en private duurzame investeringen.

Het kabinet wil de investeringen in energiebesparende bedrijfsmiddelen of in duurzame energie stimuleren. Hiervoor is sinds eind jaren 90 van de vorige eeuw de Energie Investeringsaftrek (EIA) in het leven geroepen. Via deze regeling kunnen bedrijven fiscaal voordeel behalen als zij investeren in energiezuinige technieken en duurzame energie. Gemiddeld genomen bedraagt het netto fiscale voordeel voor bedrijven ongeveer 12% van het investeringsbedrag. Als zo'n investering – in bijvoorbeeld machines en andere duurzame bedrijfsmiddelen, zonnepanelen voor elektriciteitsopwekking of in procesefficiency – uiteindelijk gebruik maakt van duurzame energie en/of de CO₂-uitstoot vermindert en/of energiezuinig is, dan kunnen bedrijven in de bestaande regeling 45,5% van de investeringskosten aftrekken van de winst. In 2023 is er voor de EIA-subsidiepot EUR 249 miljoen gereserveerd.

Bron: RVO, ABN AMRO Economisch Bureau

Bron: CBS, RVO, ABN AMRO Economisch Bureau

De investeringen in materiële vaste activa ten behoeve van bescherming, herstel of verbetering van het milieu nemen toe en daarmee wordt er meer gebruik gemaakt van de EIA. Komend jaar stijgt het EIA-budget met EUR 10 miljoen naar EUR 259

miljoen. Het aftrekpercentage daalt echter naar 40%. Het kabinet blijft – via de EIA-regeling – ook in de jaren tot aan 2028 prioriteit geven aan het stimuleren van investeringen van ondernemers in verdere verduurzaming bij bedrijven.

Verder zal komend jaar ook geïnvesteerd worden in de bescherming tegen hoogwater om overstromingen te voorkomen, waar zowel huishoudens als bedrijfsleven baat bij hebben. In de troonrede werd eveneens aangestipt dat het stikstof- en natuurbeleid zal worden voortgezet, om erger voor de natuur te voorkomen. Hierbij wordt tegelijkertijd meer duidelijkheid gegeven om bijvoorbeeld stilstand in de afgifte van bouwvergunningen voor nieuwbouw te voorkomen en zal meer toekomstperspectief voor de boeren worden geboden.

Sectorspecifieke klimaatplannen

De Klimaatwet legt de nationale klimaatdoelen voor 2030 en 2050 vast. Daaruit komt een Klimaatplan, die in belangrijke mate wordt vormgegeven door het Klimaatakkoord, die op haar beurt tot stand is gekomen met de betrokkenheid van veel private en publieke organisaties, die verschillende belangen vertegenwoordigen. Het vormt daarmee een anker in het klimaatbeleid, hoewel hiervoor uiteraard geen garanties zijn in de politieke arena. Ook kunnen allerlei additionele klimaatmaatregelen worden genomen of aanpassingen worden gedaan bij de bestaande afspraken of maatregelen.

Volgens het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) ligt de realisatie van het wettelijke 55%-doel binnen handbereik, als alles meezit. Daarbij geeft het PBL [in haar analyse](#) aan dat 'vertraging door verkiezingen en formatie van een nieuw kabinet (en door eventuele wijzigingen in geagendeerde plannen) een extra bedreiging vormen voor het halen van dit doel. De speelruimte tot 2030 is zeer beperkt.' In de Miljoenennota 2024 staan allerlei klimaatmaatregelen om de emissies van BKG te verminderen, die we hier per klimaatsector op hoofdlijnen kort toelichten. Voor een integraal overzicht van klimaatmaatregelen per sector, [zie hier](#).

Mobiliteit

De mobiliteitssector is één van de sector waar het verminderen van BKG moeizaam gaat. Meer middelen vrijmaken voor investeringen in laadinfrastructuur en andere financiële prikkels (voor bijvoorbeeld huishoudens) helpen hier om de vergroening in de mobiliteitssector meer op gang te krijgen. Om emissievrij rijden te stimuleren zijn voertuigen met een CO₂-uitstoot van 0 gram per kilometer vrijgesteld van aanschafbelasting (BPM). Deze vrijstelling geldt tot 1 januari 2025. Daarnaast blijven de regelingen zoals de Stimuleringsregeling voor Elektrische Personenauto's Particulieren (SEPP) en de Stimuleringsregeling Emissieloze BedrijfsAuto's (SEBA) ook komend jaar beschikbaar.

De stijging van de BKG-emissies in het tweede kwartaal van 2023 van 8% wordt vooral veroorzaakt door een toename in het benzineverbruik. Die lag namelijk volgens het CBS 12% hoger dan in het tweede kwartaal van 2022. Voor de lange termijn geldt in de mobiliteitssector dat duurzame energiedragers – zoals elektriciteit en waterstof – de kar uiteindelijk moeten gaan trekken. Daarin zal ook komend jaar in worden geïnvesteerd. Een eventuele verhoging van de accijns op benzine heeft tot gevolg dat het aantal autokilometers vermindert. Dat kan een gunstig effect hebben op de BKG-emissies. Zodra de verhoging door een Kamermeerderheid wordt tegengehouden, dan zal het aantal autokilometers minimaal gelijk blijven komend jaar, en daarmee ook de uitstoot van BKG uit de mobiliteitssector.

Gebouwde omgeving

Idealiter wordt verdere verduurzaming van de gebouwde omgeving als eerste aangepakt met meer isolatie van huizen en gebouwen. Pas daarna kunnen duurzame warmteapparaten en -installaties (zoals een warmtepomp of stadsverwarming) het verduurzamingstraject verder versnellen en kan een grotendeels gasvrije gebouwde omgeving worden gerealiseerd. Maar zover is het nog lang niet. Het kabinet had het Nationale Isolatieprogramma opgetuigd met het doel om de verduurzaming in de gebouwde omgeving verder op te schalen. Dit programma wordt verder uitgerold. Voor 2023 en 2024 stelt het kabinet in totaal zo'n EUR 1 miljard ter beschikking aan het Nationaal Isolatieprogramma voor gemeenten. Niet-energiezuinige woningen worden hierbij als eerste aangepakt (dit zijn de woningen met het energielabel E, F en G). Uiteindelijk moet met dit programma in totaal zo'n 2,5 miljoen niet-energiezuinige woningen zijn geïsoleerd tegen 2030.

Daarnaast worden voor andere woningen ook komend jaar subsidies verstrekt voor isolatiemaatregelen zoals vloer-, dak-, spouw- en gevelisolatie en voor vervanging van enkelglas door dubbelglas (HR++ glas) of tripleglas. Ook voor de doe-het-zelvers is subsidie beschikbaar om kosten te besparen bij het isoleren van hun huis, zodat op die manier de schaarse professionals worden ontlast en vooral kunnen worden ingezet voor complexe werkzaamheden. Ook kunnen particulieren komend jaar gebruik maken van de InvesteringsSubsidie Duurzame energie en Energiebesparing (ISDE). Via deze regeling kunnen woningbezitters een tegemoetkoming krijgen voor investeringen in zonneboilers, warmtepompen en

energiebesparende isolatiemaatregelen. Verder gaat het kabinet inzetten op emissiearm, circulair en biobased te bouwen en stelt daar ook komend jaar subsidies voor beschikbaar.

Landbouw

Agrarische activiteiten veroorzaken emissies zoals methaan, lachgas (beide veehouderij) en CO₂ (voornamelijk glastuinbouw en landgebruik). Het overheidsbeleid blijft erop gericht om deze emissies te reduceren, waarbij ook aandacht is voor slim landgebruik, wat kan helpen om CO₂ op te slaan. Doorontwikkeling van bestaande technieken en innovatie in nieuwe technieken blijft onontbeerlijk. Ook hier blijven subsidies voor beschikbaar. Het kabinet blijft zich inzetten voor een duurzame toekomst voor boeren en gaat steun aanbieden bij bedrijfsopvolging.

In de Miljoenennota 2024 staat verder dat het verlaagde tarief voor energiebelasting voor de glastuinbouwsector wordt afgeschaft en bovendien een beperking wordt opgelegd in de vrijstelling van de elektriciteitsopwekking. Deze verlaagde tarieven zijn ooit geïntroduceerd om de belastingdruk op energie in de glastuinbouw gelijk te houden met de belastingdruk op energie in de energie-intensieve industrie. Met de afschaffing hoopt het kabinet de glastuinbouw een prikkel tot verdere verduurzaming te geven, met een verdere vermindering van de uitstoot van BKG. Ook stelt het kabinet voor om per 1 januari 2025 warmte en elektriciteit voor eigen gebruik te belasten met energiebelasting, ook met het doel om verduurzaming te stimuleren. Dit zou vervolgens ook moeten gelden voor de industrie.

Industrie

Ondanks dat de industrie één van de grootste vervuilers is, omarmt het kabinet de sector. Het kabinet stelt namelijk dat 'een klimaatneutrale, circulaire industrie een nieuwe aanjager kan worden van het verdienvermogen van Nederland.' Het klimaatbeleid in de industrie is in eerste instantie vooral gericht op de energie-intensieve industrie. Daarin valt namelijk nog een wereld te winnen als het aankomt op BKG-emissiereductie. Met de grote uitstoters van BKG in dit deel van de industrie worden komend jaar maatwerkafspraken gemaakt om de emissies van BKG verder te verminderen en verplaatsing van BKG-uitstoot te voorkomen. Voor de energie-intensieve industrie zijn verder subsidieregelingen (fiscaal en niet-fiscaal) aangescherpt of afgeschaft met betrekking tot het fossiel energiegebruik en zullen er tariefaanpassingen plaatsvinden in de energiebelasting. Hierover zal echter ook het nieuwe kabinet een stem in willen hebben, aangezien deze maatregelen in potentie een negatieve uitwerking kunnen hebben op het vestigingsklimaat in Nederland.

De minimum CO₂-heffing is vastgesteld per 1 januari 2023 om zo meer investeringszekerheid te bieden. Per 1 januari 2024 (en vervolgens ook op 1 januari 2025) wordt de heffing verder verhoogd om verduurzaming nog meer te stimuleren. De industrie heeft vele decarbonisatietechnieken tot haar beschikking, waarvan efficiencymaatregelen, verdere elektrificatie, duurzamer grondstoffenverbruik en brandstofvervanging bij de belangrijkste horen. Voor het investeren in deze technieken zijn veel verscheidene subsidies beschikbaar ([zie hier](#)), die ook komend jaar grotendeels beschikbaar zullen blijven. Het kabinet blijft daarmee inzetten op het realiseren van een CO₂-arme en innovatieve industrie op de lange termijn. Verder zal de prijs voor CO₂-uitstoot voor de industrie vanaf 2024 worden verhoogd, om zo duurzame investeringen verder te stimuleren. Dit geldt ook voor de elektriciteitssector.

Elektriciteitssector

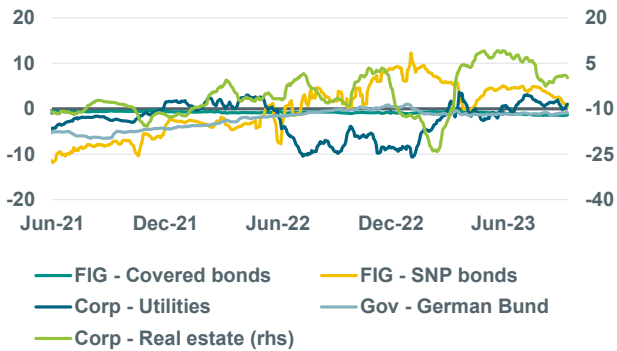
De vraag naar elektriciteit gaat de komende jaren toenemen, met name door de trend naar elektrificatie die in vele sectoren op gang is gekomen, vooral in de industrie en de mobiliteitssector. Deze sectoren staan voor een grote verduurzamingsopgave en hebben behoefte aan toekomstbestendigheid energienetwerken, met stabiele energie-infrastructuur en -voorziening. Voor de energievoorziening is het daarom noodzaak om af te stappen van fossiele elektriciteitsopwekking en in te zetten op hernieuwbare bronnen. Daar is het beleid ook op gericht. Voor nu en voor de langere termijn. Die hernieuwbare bronnen zijn echter nog relatief beperkt beschikbaar in Nederland en ook de leveringszekerheid ervan vormt een uitdaging voor de toekomstige stabiele energievoorziening. Wat betreft de energie-infrastructuur wordt komend jaar verder geïnvesteerd in de uitbreiding en verzwaring van het elektriciteitsnet door landelijke en regionale netbeheerders. Dit is een belangrijke voorwaarde voor verdere elektrificatie in de andere sectoren en tegelijkertijd hard nodig om de klimaatdoelen te halen. Daarnaast wordt door het kabinet gestuurd op een landelijk dekkend (slim) laadnetwerk om zo de groei van elektrisch personenvervoer te kunnen faciliteren.

ESG in figures

ABN AMRO Secondary Greenium Indicator

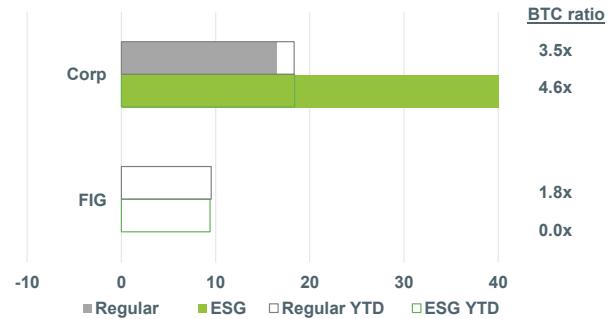
Delta (green I-spread – regular I-spread)

Note: Secondary Greenium indicator for Corp and FIG considers at least five pairs of bonds from the same issuer and same maturity year (except for Corp real estate, where only 3 pairs were identified). German Bund takes into account the 2030s and 2031s green and regular bonds. Delta refers to the 5-day moving average between green and regular I-spread. Source: Bloomberg, ABN AMRO Group Economics

ABN AMRO Weekly Primary Greenium Indicator

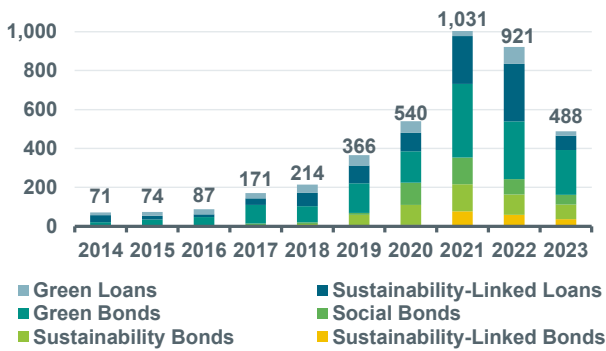
NIP in bps

Note: Data until 14-09-23. BTC = Bid-to-cover orderbook ratio. Source: Bloomberg, ABN AMRO Group Economics

Sustainable debt market overview

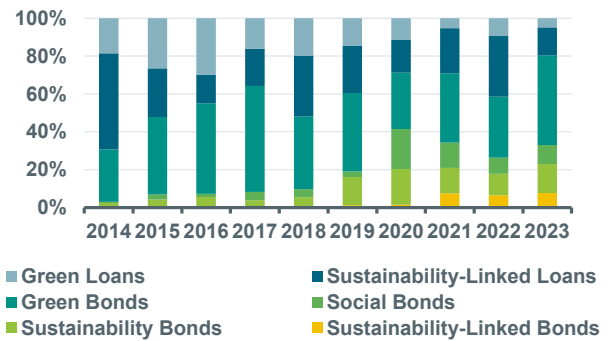
EUR bn

Source: Bloomberg, ABN AMRO Group Economics

Breakdown of sustainable debt by type

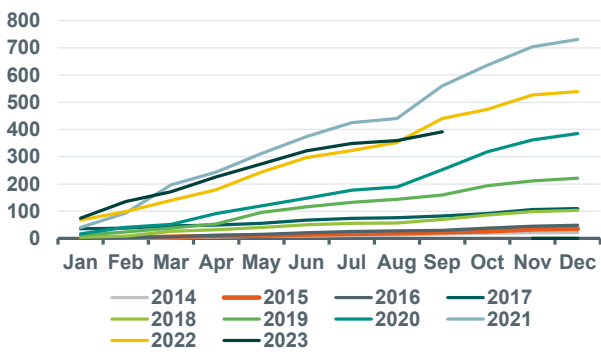
% of total

Source: Bloomberg, ABN AMRO Group Economics

YTD ESG bond issuance

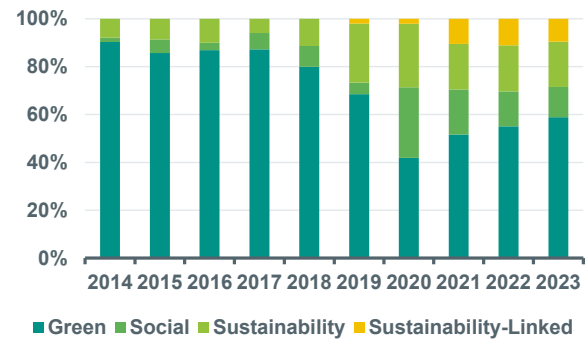
EUR bn (cumulative)

Source: Bloomberg, ABN AMRO Group Economics

Breakdown of ESG bond issuance by type

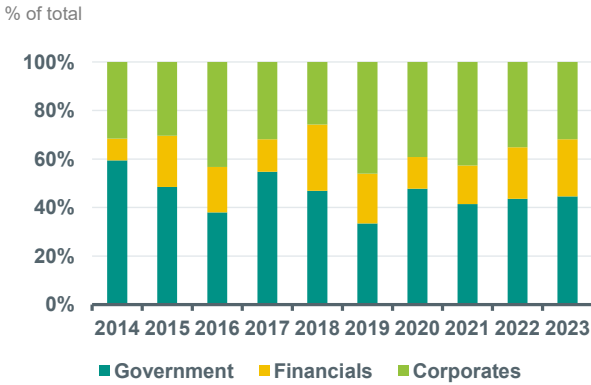
% of total

Source: Bloomberg, ABN AMRO Group Economics

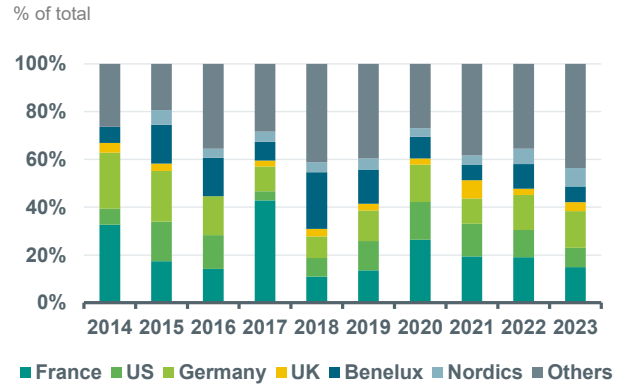
Figures hereby presented take into account only issuances larger than EUR 250m and in the following currencies: EUR, USD and GBP.

Breakdown of ESG bond issuance by sector

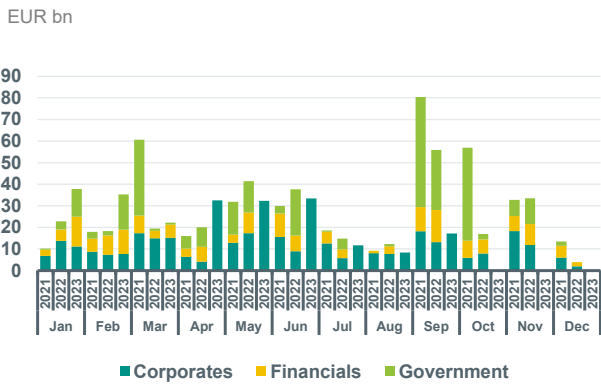
Source: Bloomberg, ABN AMRO Group Economics

Breakdown of ESG bond issuance by country

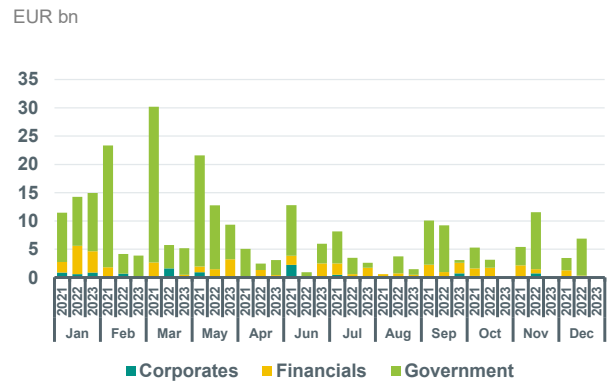
Source: Bloomberg, ABN AMRO Group Economics

Monthly Green Bonds issuance by sector

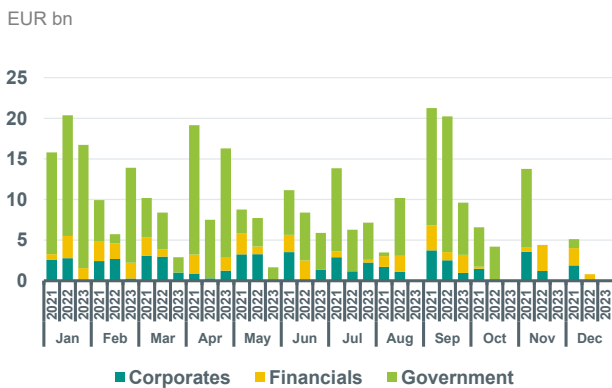
Source: Bloomberg, ABN AMRO Group Economics

Monthly Social Bonds issuance by sector

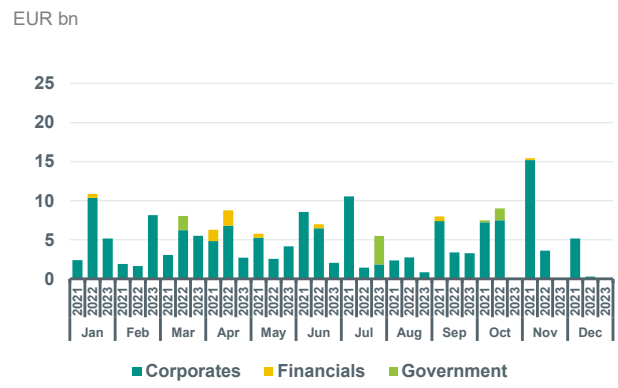
Source: Bloomberg, ABN AMRO Group Economics

Monthly Sustainability Bonds issuance by sector

Source: Bloomberg, ABN AMRO Group Economics

Monthly Sust.-Linked Bonds issuance by sector

Source: Bloomberg, ABN AMRO Group Economics

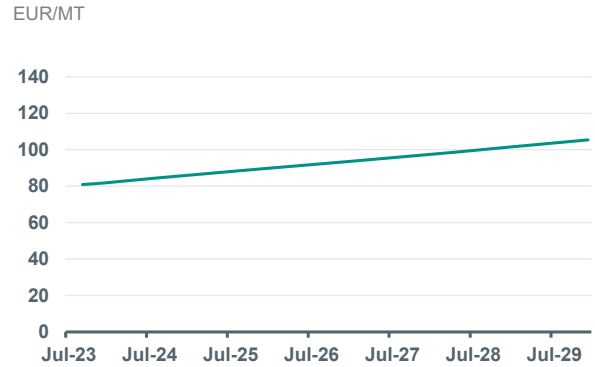
Figures hereby presented take into account only issuances larger than EUR 250m and in the following currencies: EUR, USD and GBP.

Carbon contract current prices (EU Allowance)

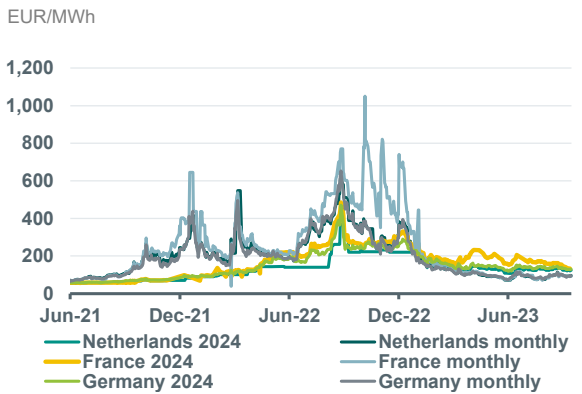
Source: Bloomberg, ABN AMRO Group Economics

Carbon contract futures curve (EU Allowance)

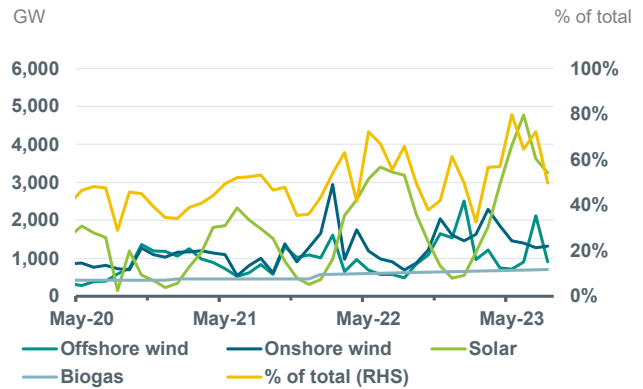
Source: Bloomberg, ABN AMRO Group Economics

Electricity power prices (monthly & cal+1 contracts)

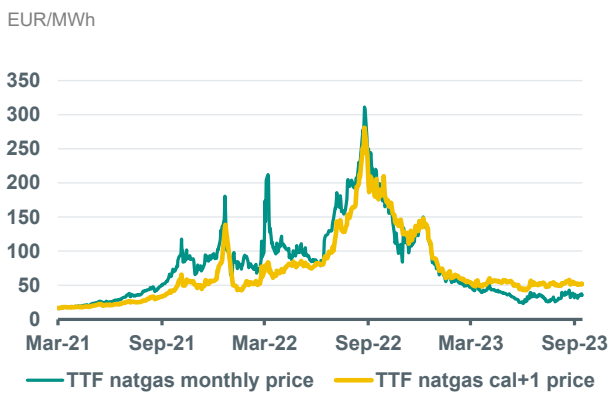
Source: Bloomberg, ABN AMRO Group Economics. Note: 2024 contracts refer to cal+1

Electricity generation from renewable sources (NL)

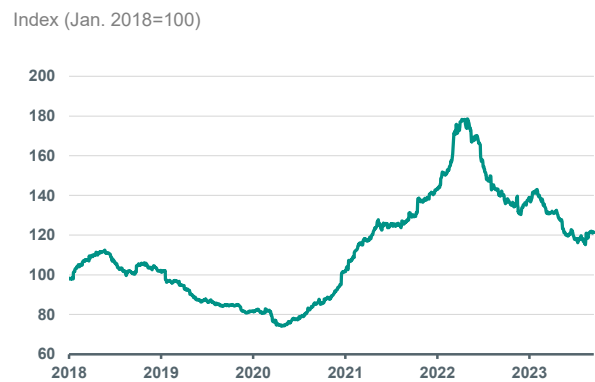
Source: Energieopwek (Klimaat-akkoord), ABN AMRO Group Economics

TTF Natgas prices

Source: Bloomberg, ABN AMRO Group Economics

Transition Commodities Price Index

Note: Average price trend of 'transition' commodities, such as: corn, sugar, aluminium, copper, nickel, zinc, cobalt, lead, lithium, manganese, gallium, indium, tellurium, steel, steel scrap, chromium, vanadium, molybdenum, silver and titanium. Source: Refinitiv, ABN AMRO Group Economics

DISCLAIMER

ABN AMRO Bank
Gustav Mahlerlaan 10 (visiting address)
P.O. Box 283
1000 EA Amsterdam
The Netherlands

This material has been generated and produced by a Fixed Income Strategist ("Strategists"). Strategists prepare and produce trade commentary, trade ideas, and other analysis to support the Fixed Income sales and trading desks. The information in these reports has been obtained or derived from public available sources; ABN AMRO Bank NV makes no representations as to its accuracy or completeness. The analysis of the Strategists is subject to change and subsequent analysis may be inconsistent with information previously provided to you. Strategists are not part of any department conducting 'Investment Research' and do not have a direct reporting line to the Head of Fixed Income Trading or the Head of Fixed Income Sales. The view of the Strategists may differ (materially) from the views of the Fixed Income Trading and sales desks or from the view of the Departments conducting 'Investment Research' or other divisions

This marketing communication has been prepared by ABN AMRO Bank N.V. or an affiliated company ('ABN AMRO') and for the purposes of Directive 2004/39/EC has not been prepared in accordance with the legal and regulatory requirements designed to promote the independence of research. As such regulatory restrictions on ABN AMRO dealing in any financial instruments mentioned in this marketing communication at any time before it is distributed to you do not apply.

This marketing communication is for your private information only and does not constitute an analysis of all potentially material issues nor does it constitute an offer to buy or sell any investment. Prior to entering into any transaction with ABN AMRO, you should consider the relevance of the information contained herein to your decision given your own investment objectives, experience, financial and operational resources and any other relevant circumstances. Views expressed herein are not intended to be and should not be viewed as advice or as a recommendation. You should take independent advice on issues that are of concern to you.

Neither ABN AMRO nor other persons shall be liable for any direct, indirect, special, incidental, consequential, punitive or exemplary damages, including lost profits arising in any way from the information contained in this communication.

Any views or opinions expressed herein might conflict with investment research produced by ABN AMRO.

ABN AMRO and its affiliated companies may from time to time have long or short positions in, buy or sell (on a principal basis or otherwise), make markets in the securities or derivatives of, and provide or have provided, investment banking, commercial banking or other services to any company or issuer named herein.

Any price(s) or value(s) are provided as of the date or time indicated and no representation is made that any trade can be executed at these prices or values. In addition, ABN AMRO has no obligation to update any information contained herein.

This marketing communication is not intended for distribution to retail clients under any circumstances.

This presentation is not intended for distribution to, or use by any person or entity in any jurisdiction where such distribution or use would be contrary to local law or regulation. In particular, this presentation must not be distributed to any person in the United States or to or for the account of any "US persons" as defined in Regulation S of the United States Securities Act of 1933, as amended.

CONFLICTS OF INTEREST/ DISCLOSURES

This report contains the views, opinions and recommendations of ABN AMRO (AA) strategists. Strategists routinely consult with AA sales and trading desk personnel regarding market information including, but not limited to, pricing, spread levels and trading activity of a specific fixed income security or financial instrument, sector or other asset class. AA is a primary dealer for the Dutch state and is a recognized dealer for the German state. To the extent that this report contains trade ideas based on macro views of economic market conditions or relative value, it may differ from the fundamental credit opinions and recommendations contained in credit sector or company research reports and from the views and opinions of other departments of AA and its affiliates. Trading desks may trade, or have traded, as principal on the basis of the research analyst(s) views and reports. In addition, strategists receive compensation based, in part, on the quality and accuracy of their analysis, client feedback, trading desk and firm revenues and competitive factors. As a general matter, AA and/or its affiliates normally make a market and trade as principal in securities discussed in marketing communications.

ABN AMRO is authorised by De Nederlandsche Bank and regulated by the Financial Services Authority; regulated by the AFM for the conduct of business in the Netherlands and the Financial Services Authority for the conduct of UK business.

Copyright 2023 ABN AMRO. All rights reserved. This communication is for the use of intended recipients only and the contents may not be reproduced, redistributed, or copied in whole or in part for any purpose without ABN AMRO's prior express consent.